

סימן ק"ה

אם מחסן צריך מזווה

ג' דחול המועד פסח, תשע"ב

לכבוד הגברת... ברכת טוב לך ולמשפחתך.

בשעה טובה ומוצלחת עברתם לדירה חדשה, ושאלת אם יש לקבוע מזווה במחסן, שהוא חדר נפרד מהבית ואינו חלק ממנו אלא עומד בצידו. ובשעת מעשה לא היו בפני ספרים, וענית על פי המנהג שיש לקבוע מזווה במחסן אם לא שעושים שם תשיש של ביזיון, כגון כביסה וכדומה. ועתה שהתפנית לעיין בדבר, ראיתי שיש מה להאריך בזה, וכל שכן שראיתי מי שכתב שכל מקום שאין דרים בו אינו חייב במזווה, ולעניות דעתי זו טעות גמורה, אך מאידך ראיתי מי שכתב כדבר פשוט שמחסן חייב במזווה ואף זה איננו נכון. ועל כן אאריך קצת בביאור הסוגיה.

במסכת יומא (י"א.) מובא שרב כהנא ישב לפני רב יהודה ושנה ברייתא זו: "בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות – פטורין מן המזווה, מפני שהנשים נאותות בהן", ופירש שם ש"נאותות" הוא "רוחצות". ומדבריו משמע שאם אין הנשים רוחצות שם, בתים אלו חייבים במזווה. ורב יהודה שם

מקשה לו מברייתא אחרת: "רפת בקר פטורה מן המזווה", ומשמע שאפילו בסתם, ולכן מפרש ש"נאותות" הוא "מתקשטות", וכוונת הברייתא שאף שהנשים מתקשטות בבתי אלו ועושות בהם שימוש, מכל מקום פטורות הן ממזווה (ועייני בתוספות (ד"ה 'אף') ובריטב"א שם כיצד יש ליישב לשון הברייתא לפי זה).

ובגמרא מביאים עוד ברייתא, ורב כהנא ורב יהודה מתרצים אותה כל אחד לפי שיטתו, וזו לשון הברייתא: "ביתך – ביתך המיוחד לך, פרט לבית התבן ולבית הבקר ולבית העצים ולבית האוצרות, שפטורין מן המזווה, ויש מחייבין. באמת אמרו: בית הכסא, ובית הבורסקי, ובית המרחץ, ובית הטבילה, ושהנשים נאותות בהן – פטורין מן המזווה". והנה, רב כהנא לומד הברייתא כפשוטה שהמחלוקת שבראש הברייתא היא בסתם, ואילו רב יהודה מסביר שמחלוקת זו היא במתקשטות בתוכם אך בסתם ודאי לכל הדעות פטורים ממזווה. מסקנת הגמרא אינה ברורה, שמקשים על שיטת רב יהודה מברייתא נוספת והקושיה נשאת בתיובתא, אך

תוך כדי דיבור מביאה הגמרא ברייתא נוספת כדברי רב יהודה.

והנה, יש לעיין היטב בפסק ההלכה בדין זה, שהרי יש כאן ברייתות רבות ופשוט שקצתן חולקות על קצתן, וגם יש לעיין במה נחלקו רב כהנא ורב יהודה שהרי הם מפרשים פירושים שונים במילה "נאותות" ושמה הדין שווה הלכה למעשה לכל הדעות. והנה, הכל מסכימים שבית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה ובית הכסא פטורים ממזוזה, והוא משום ששם הוא תשמיש של ביזיון, וזה פשוט. עוד נראה בפשט הדברים, שרב כהנא סובר שכל שאינו משום תשמיש של ביזיון חייב במזוזה, אלא אם כן נעשה בו תשמיש של ביזיון באקראי, כגון בית הבקר שנשים רוחצות בו; ואילו רב יהודה סובר שכל שאינו משמש לדירת אדם אינו חייב במזוזה, ולכן בית הבקר וכו' אינו חייב במזוזה, ואף אם יש בו תשמיש אקראי שנשים מתקטות בו מכל מקום אין זה עיקר תשמישו.

יוצא לנו שנחלקו רב כהנא ורב יהודה בשניים. ראשית, נחלקו בבית הבקר וכו' אם בסתם הם חייבים במזוזה או לא, שדעת רב כהנא שכל בית חייב בסתם (ובברייתא הדעה הראשונה פוטרת אף

לדעת רב כהנא), ורק תשמיש ביזיון פוטר בית מחיוב מזוזה, אך רב יהודה סובר שרק בית המשמש לדירת אדם חייב במזוזה (אף שבברייתא הדעה השנייה מחייבת אף בסתם), אך אם יש בו תשמיש ביזיון אין לקבוע בו מזוזה אף אם משמש גם את האדם. עוד נחלקו אם תשמיש אקראי משנה את דין הבית, שדעת רב כהנא שתשמיש אקראי משנה דין הבית, ולכן בית הבקר וכו' שנשים רוחצות בו פטור ממזוזה אף שבסתם חייב, ואילו רב יהודה סובר שתשמיש אקראי אינו משנה דין הבית ולכן בית הבקר וכו' פטור ממזוזה אף שנשים מתקטות בו, שכן אין תשמישו העיקרי דירת אדם. לאחר העיון נראה לי קצת שמחלוקתם השנייה נובעת בהכרח ממחלוקתם הראשונה, שלרב יהודה צריך שיהיה דירת אדם ושם זה אינו אלא בתשמיש קבוע, ולרב כהנא צריך שלא יהיה תשמיש ביזיון, וכל שהוא תשמיש ביזיון ואפילו מועט הוא מפקיע חובת מזוזה.

גם נראה פשוט מהסוגיה על פי מה שנתבאר, שדעת רב כהנא שכשמתקטות שם אין זה מעלה ואינו מוריד, שכן כל בית חייב במזוזה אם אין שם תשמיש ביזיון, ודין רוחצות לרבי

יהודה אף הוא ברור שכן זהו דין בית המרחץ שבסוף הברייתא ופטור ממזוזה.

למעשה נחלקו הגדולים, ובטור (יו"ד, רפ"ו) כתב שהוא מחלוקת הרא"ש (הלכות מזוזה, סימן ט"ו) והרמב"ם בהלכות מזוזה (ו', ז'), ובבית יוסף הוסיף שדעת הרי"ף (הלכות מזוזה, ו' ע"ב) כרא"ש, אך באמת יש להרחיב יריעת הפוסקים בדין זה, שאינו פשוט כלל.

והנה דברי הרי"ף: "ובית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית שהנשים רוחצות בהן פטורות מן המזוזה". ולכאורה מלשון זו משמע שפסק להקל והשווה בית הבקר וכו' לבית המרחץ. אך הרא"ש תיקן: "ובית האוצרות שהנשים" וכו', וכן תיקן הב"ח (אות א') בדברי הרי"ף. אך באמת קשה לעמוד על הגרסה הנכונה בדבריו, שמהדברי חמודות על הרא"ש (אות מ"ו) משמע שלא גרס כן ברי"ף, וכן מפורש במרדכי (סימן תתקסט"ט) שמקום שהנשים רוחצות בו אינו מוסב על מה שכתוב לפניו. ומאידך קשה לומר כן, שהרי בית המרחץ כבר הוזכר בדברי הרי"ף, ומדוע לו לכפול הדברים? והרא"ש הבין שפוסק כרב כהנא. אך ראי בילקוט שמעוני (ואתחנן, רמז

תתמ"ד) שגורס: "באמת אמרו: בית המרחץ ובית הבורסקי ובית הכסא ובית הטבילה ושהנשים נאותות בהן פטורות מן המזוזה, ומאי נאותין? רוחצין", הרי שבית שהנשים רוחצות בו הוא שונה מבית המרחץ סתם, ואולי אין זו כפילות. ועדיין צריך עיון בכל זה, ומכל מקום אין זה פשוט אצלי שדעת הרי"ף כרב כהנא.

ודעת הרא"ש והטור היא ברורה, שדעתם לפסוק כרב כהנא ולחייב בית הבקר וכו' במזוזה אלא אם כן נעשה שם תשמיש של ביזיון. וכן דעת רבנו חננאל בפירושו, וכן דעת ספר היראים (סימן ת'), וכן דעת רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה, נתיב כ"א, חלק ז', עמוד ק"פ), וכן דעת האורחות חיים (הלכות מזוזה, אות א'), וכן הוא בספר האשכול (ע"ז ע"א). מאידך, דעת הרמב"ם אף היא ברורה שפסק שם לפטור כל בית שלא נעשה לתשמיש אדם, אך פסק לחייב במתקשטות כדעה השנייה בברייתא (לדעת רב יהודה), ואף שאמרנו שצריך תשמיש קבוע כדי להחשיב הדירה כדירת אדם, הרמב"ם ביאר דעתו שם "שהרי יש בה ייחוד לדירת אדם", ומוכח שהבין שדי בכך שיש מקום מיוחד בתוך הבית לתשמיש אדם כדי לחייב במזוזה. מכל מקום ברור שפסק כרב יהודה,

וכן נראה מהמאירי ומהריטב"א על הסוגיה, וכן כתב הראבי"ה (סימן אלף ק"נ), וכן אף משמע מרש"י על התורה (שמות י"ב, ז'), וכך גם ראיתי בספר הנייר (הוא ספר המלקט דעות גאונים וראשונים) שפסק כך (ל"ו ע"א), וגם הסמ"ג (עשין כ"ג) והסמ"ק (מצוה קנ"ד) פסקו כרמב"ם בזה.

ובתוספות רי"ד למסכת יומא הציע בזה שיטה שלישית, והיא שפסק כרב כהנא אך כדעה ראשונה שבברייתא הפוטרת ממזוזה בבית הבקר וכו', ודבריו מחודשים ולא מצאתי לו חבר בדעה זו, ומכל מקום לשיטתו נוהגים כרב כהנא רק למחצה, שאין מחייבים בית הבקר וכו' במזוזה, אך בתשמיש אקראי בעלמא יש לחייב, כך נראה לי לפי שיטה זו (אף שאין הדברים מפורשים שם). לכן נראה לי שבמקטשטות יחייב מזוזה. ויש להאריך בכל אחת מהשיטות בראיות ופרכות, אך אין כאן המקום.

והנה, למעשה פסק השולחן ערוך (יו"ד רפ"ו, א') שרפת בקר חייבת במזוזה, וכן פסק (שם, ב') שבית הבקר חייב במזוזה אם לא שהנשים רוחצות שם. ובאמת תמוה לי מאוד מה שפסק, שברור מדבריו שמחלק בין רפת בקר

לבית הבקר, וחילוק זה הוא בתוספות (ד"ה 'זהתניא') שרפת בקר היא מזוהמת יותר מבית הבקר, ועייני בט"ז (שם, סק"א). ולכאורה צריך לומר שפסק את הברייתא שהיא תיובתא לרב יהודה, שרק בברייתא זו מצאנו שיש לחייב ברפת בקר, וממנה הקשו לרב יהודה, אך זה עצמו קשה, שברייתא זו באה להקשות על דין בית הבקר ולכאורה מוכח שבעל הברייתא סובר שאין לחלק בין בית הבקר לרפת בקר. גם מהשקלא וטריא של רב יהודה ורב כהנא לפני כן משמע שדעת אחת להם לפטור ברפת בקר. ובאמת גם על התוספות שמחלק כך קשה כל זה (עייני תוספות ישנים ושפת אמת שם), ומכל מקום כך היא דעת השולחן ערוך.

אמנם, אפשר לומר שדעת השולחן ערוך שאם ברפת בקר דעת הברייתא לחייב אף שהיא מלוכלכת יותר, קל וחומר הוא לחייב בבית הבקר שהוא מלוכלך פחות. ויש לומר שסובר שאף רב כהנא מודה בזה, ולא אמר לפטור ברפת בקר אלא לשיטתו של רב יהודה, אך הוא עצמו סובר לחייב. וכך צריך לומר בדעת השולחן ערוך, אף שעדיין יש מקום להקשות. ולדינא, אם כן, פסק השולחן ערוך בין ברפת בקר ובין בבית הבקר לחייב במזוזה, ובאמת שזה

שם חייבת במזווה אם הם בחדר החייב במזווה אבל כשיש שם זוהמא הרבה אין לעשות שם מזווה".

ודבריו קצת קשים לי, שכבר נתבאר שרב כהנא, שנפסק כדעתו, אינו מחלק בין זוהמה מרובה למועטת. ועיקר החילוק לרב כהנא בין בית המרחץ ודומיו לבית הבקר ודומיו, נראה לי שאינו תלוי בנקיון הבית ובמראהו אלא בשימוש הנעשה בו, שאם יש בו שימוש של ביזיון אסור לשים בו מזווה, אך חוץ מזה ודאי יש לשים בו מזווה כיוון שהשימוש שלו אינו שימוש של ביזיון אף אם לפעמים אינו נקי. וזהו דין בהגדרת הבית ולא דין במצבו ברגע זה או אחר, ולכן באמת אם כדברי ערוך השולחן שמשתמשים בו כבית הכיסא אזי יש לאותו מקום דין תשמיש ביזיון ואסור לשים בו מזווה, אך אם הוא רק מזוהם ומלוכלך אך התשמיש הוא טיפול בבהמות, לא נראה לי שיש לו דין בית הכיסא או בית הבורסקי, ולכאורה הוא חייב במזווה. וכך הרי הם פשוט דברי השולחן ערוך (וקצת דן בזה בשו"ת שבט הלוי (ב', קנ"ו)).

ובאמת מהמנהג שאנו נוהגים נראה פשוט שקיבלנו על עצמנו פסקו של רבנו הרמב"ם וסיעתו, והם אף הרבים,

כרב כהנא שכתב שם שלא לחלק בין מרחץ של יחיד לבין מרחץ של רבים משום שמרחץ של רבים מזוהם יותר; ומוכח שלא סבר שיש לחלק בין דרגות שונות של לכלוך ובכל עניין יש לפטור ממזווה, וסובר שגם בבתיים החייבים במזווה אין לחלק בין דרגות שונות של לכלוך. לפי זה מה שפסקתי על פי המנהג הוא גם הפסק הנכון הלכה למעשה, שמחסן איננו גרוע מרפת בקר ואף מבית הבקר, וחייב במזווה, אלא אם כן עושים בו אך ורק תשמיש ביזיון ככביסה וכדומה.

אך יש בכל זה קושיה גדולה, שהרי לא כן נהגו, ומעולם לא ראיתי בית הבקר או רפת בקר שיהיה בה מזווה, ואף כי לא ראינו אינו ראייה, מכל מקום ראיתי שכבר עמד על כך ערוך השולחן (יו"ד רפ"ו, ו'), וזו לשונו: "ודע דמטעם זה לא נהגנו מעולם לעשות מזווה לרפת בקר אף שחייבת במזווה... מכל מקום זהו בימיהם שמכל מקום היתה הרפת נקייה והזבל אינו מונח שם זמן רב כמו שגם היום בערים הגדולות עושים כן, אבל במקומותינו שהסרחון רב בשם וגם הולכים שם לצרכים פשיטא דהוה ממש כבית הכסא, ויש איסור לעשות שם מזווה, ובלולין שמחזיקין שם תרנגולים צריכים לראות אם הזוהמא אינה הרבה

וגם בתורה תמימה לדברים (פרק ו', אות נ"ו) ראיתי שמביא ראה גדולה לדעת הרמב"ם ונשאר בצריך עיון לדינא. אך גם זה קשה לומר שהלכה כרמב"ם, שלא מצאנו מי שיאמר כן, ואף שמהמנהג כן נראה הרי כנגד זה עומדים לנו דברי השולחן ערוך, ואין לנו לזוז מפסקיו אם לא במקום שברור שכן הוא. ועכשיו ראיתי שאף ערוך השולחן (שם, ח"ט') הרגיש בכל מה שכתבנו, ואף הרגיש בכך שהרי"ף לפי גרסתנו כלל אינו מסכים לדעת הרא"ש, ושמתתי בראותי שכיוונתי לדעתו הגדולה, ואף כתב לדינא שבקביעת מזוזות במקומות כאלו אין לקובעם בברכה, ואם כן מוכח שחשש לשיטת הרמב"ם אף שכתב שהמנהג לא כן, ונשאר בצריך עיון.

והנראה לי בטעם שינוי הדין, שאף שפסקנו כרב כהנא וכפסק השולחן ערוך, מכל מקום גדר ביזיון נשתנה אצלנו קצת, והיום כולנו כאיסטניסים בדברים רבים שאבותינו כלל לא חששו להם, ומקומות רבים אצלנו לא נחשבים דירות של כבוד כלל, אם מפני הריח, ואם מפני התמיש, ואם מפני המראה, ועל כן אצלנו הרחיבו הגדר ולא כל מקום שמשתמשים בו בני אדם נחשב אצלם דירה של כבוד, אלא שמשתמשים בו משום הכורח. וכך נראה מדברי

הגמרא והראשונים והשולחן ערוך, שבימיהם כל מקום שאינו תשיש של ביזיון גמור כבית הכיסא ובית המרחץ, הוא ממילא מקום דירת כבוד, וכך גם נראה משו"ת פסקי עוזיאל (סימן ל') שמחלק כן, וכך גם מוכח ממה שאמרו הפוסקים שמקום דירת איש ואשתו חייב במזוזה (רק שצריך שתהיה מכוסה) למרות שלפעמים הם ערומים שם, משום שבעיקר הוא מקום דירה. ובאמת זהו העיקר: אם הוא נחשב מקום דירה או מקום ביזיון, וגדר זה משתנה מדור לדור. ועייני גם בשו"ת בנין ציון (סימן י"א).

והלום ראיתי שבשו"ת משנה הלכות (ו', קפ"ט) כתב לחייב מזוזה אף ל"גאראדז", הוא המוסך הביתי שבו מכניסים בעלי הבתים את המכוננית בבואם מן העבודה בסוף היום, וטעמו שדימה זאת לבית הבקר ופסק שלא כרמב"ם, וודאי שאינו מסכים לדברינו. אך מאידך בשו"ת מנחת יצחק (י', צ"ו) הביא מספר חובת הדר "דכל החיוב באוצרות הוא משום שהם סמוכים לביתו ונכנסין ויוצאין תדיר לתשישי הבית, ולפי זה היה נראה שמחסן המשמש רק לאיחסון, אפילו נכנס שם לעיתים רחוקות, פטור אפילו לשיטת השולחן ערוך". ודברים אלו דומים לדברינו

לעיל, שבזמנם המחסן היה חלק מהבית והשתמשו בו כחלק מהבית ועל כן נתנו לו שם של דירת כבוד, אך בימינו קשה לומר כן, ואף שבשו"ת שם אינו סומך על דברים אלו לדינא, מכל מקום בצירוף עם סניפים אחרים פוסק שלא לברך על קביעת מזוזה במוסך הביתי על פי זה.

העולה מדברינו לדינא, שלעניות דעתי במחסן המשמש לאיחסון בלבד ורק נכנסים שם לעיתים רחוקות אין צורך לקבוע מזוזה, ומכל מקום על מנת לצאת ידי חובת לשון השולחן ערוך אפשר לקבוע שם מזוזה אגב קביעת מזוזות אחרות (ואין בכך איסור אלא אם כן יש שם שימוש של ביזיון), אבל בשום אופן אין לברך על קביעת מזוזה שכזו בפני עצמה, שלדעת הרמב"ם וסיעתו כלל אין חיוב בכך וזו ברכה לבטלה, ואף לשיטת הרא"ש והשולחן ערוך יש להסתפק בזה מאוד. וודאי שאין לחייב קביעת מזוזה במחסן במקום שיש נטל

כספי גדול, ובמקום שיש תשמיש ביזיון אף אסור לעשות כן. ואם המחסן הוא חלק מהבית ונכנסים בו תדיר ואינו משמש תשמיש ביזיון, אזי יש לו שם דירה של כבוד וודאי יש לקבוע בו מזוזה. כך נראה לעניות דעתי בהלכה זו. וה' יצילנו משגיאות.

בברכת חג פסח כשר ושמח,
יונתן רוזנצוויג,
החופ"ק נצח מנשה, בית שמש.

סיכום הלכה למעשה: מחסן המשמש לאיחסון בלבד ונכנסים לשם לעיתים רחוקות רק כדי לקחת דבר מה, אין צורך לקבוע שם מזוזה, ואם יש שם תשמיש ביזיון אף אסור לקבוע שם מזוזה. ואם רוצה יכול לקבוע שם מזוזה אגב קביעת שאר מזוזות הבית אך לעולם לא יברך בנפרד על קביעת מזוזה זו. ובמחסן שהוא חלק מהבית ונכנסים אליו כל הזמן, נראה שיש לקבוע מזוזה ואף לברך על קביעתה.

סימן ק"ו

הסרת מזוזות מדירה שכורה

ח' אלול תשע"ב

שאינן להסיר המזוזה הוא דווקא אם לא יקבענה בבית אחר, אך אם רוצה לקבעה בבית אחר הדבר מותר.

אמנם, רוב הראשונים לא סברו כן, ובחידושי הריטב"א כתב הטעם שלא יסיר המזוזה "דכיון דחלה קדושת שכינה בבית זה אין לו לסלקה משם". ובתוספות הרא"ש כתב לשון אחר, "שהמזוזה היא שמירת הבית מן המזיקין". לפי זה אף אם קובעה במקום אחר אינו יכול להסירה שהרי בהסרתה מזיק לשוכר השני שאינו שמור מן המזיקין ואין השכינה שורה בביתו. על פי תירוץ זה נפסק בשולחן ערוך כנ"ל, שאינן להסיר המזוזה בשום עניין.

אולם, יש לעיין בזה, שהרי לא נתפרש כלל הדין אם השני אינו רוצה לשלם, ומעשים בכל יום בימינו שזוג דתי שוכר דירה וקובע בה מזוזות בשווי מאות ואלפי שקלים, וכשיוצא רוצה לקחתם עמו כיוון שהזוג הבא אחריו אינו שומר תורה ומצוות ולא ישלם על המזוזות, או שאומר לשוכרים העוזבים שיקחו המזוזות עמם, ויש אף שהשוכרים השניים הם שומרי תורה ומצוות אך אינם מוכנים לשלם כיוון שאינם מכירים

לכבוד מר... בנוגע לשאלתך אם מי שיוצא מדירה שכורה שקבע בה מזוזות יכול להסירן ולקחתן עמו לדירתו החדשה.

שאלה זו כבר נידונה בגמרא, ומפורשות אמרו במסכת בבא מציעא (ק"ב). שהשוכר חייב לעשות מזוזה לדירתו ולא יטלנה כשיוצא, אלא אם כן הדירה שייכת לגוי או שהשוכר הבא אחריו הוא גוי, וכן נפסק בשולחן ערוך (יו"ד, רצ"א, ב'), אך הוסיף שם הרמ"א שאם מקפיד השוכר הראשון על מעות המזוזה חייב השני לשלם לו שוויה. אמנם מצאנו מי שחולק בזה, שהנה בשאלתות דרב אחאי (פרשת שלח, סימן קכ"ו) פסק שאם רוצה להסיר המזוזה וליתנה במקום אחר רשאי לעשות כן שהרי מקיים בה מצווה. ובחידושים המיוחסים לריטב"א לסוגיה לעיל גם מובאת דעה זו, וכן ראיתי בשו"ת יביע אומר (ג', יו"ד, י"ח) שמביא שגם באשכול כתב כן (אף שלא מצאתיו שם), ושכן מובא באורחות חיים ובנימוקי יוסף להלכות מזוזה. לפי זה נראה שמה שאמרה הגמרא

ההלכה וגם לא ישמעו לשלם, ובשולחן ערוך לא נתפרש הדין בזה, אם מותר להסיר המזוזות אם לאו.

הנה, בחידושים המיוחסים לריטב"א כתב מפורש: "ואית דבעי מימר דמצי נמי ליטול דמים אף על פי שאינה צריכה לו, וכל כמה דלא יהיב ליה דמים נוטלה ויוצא". ולא מצאתי מי מהראשונים שיחלוק בזה. אם כן, לכאורה נראה ברור שאם השוכרים הראשונים לא יקבלו דמי מזוזותיהם, שאין הם מחויבים כלל להשאירן באותה דירה, ויכולים לקחתן איתם. ומה עוד שבשו"ת תורה לשמה (סימן רמ"ד) פסק הבן איש חי כדעת השאילתות, וכבר אמרנו שכן סברו כמה ראשונים לדינא, ולשיטתם בשופי יש להתיר, ואף שמעיקר הדין אין אנו סומכים על דבריהם, להקל מכל מקום במקום שיש הפסד ממון יש להקל כדעתם להתיר לקחת המזוזות.

עוד זאת אומר, שלעניות דעתי אף אם נאמר שאסור להסיר המזוזות במקום שאינו משלם, מכל מקום, כל האיסור להסיר המזוזות – ואף במקום שמוכן השוכר השני לשלם עליהם – הוא דווקא בהסרת המזוזה שבפתח הבית, אך הסרת כל המזוזות האחרות שבבית נראה לי שוודאי מותר בהיתר גמור. הרי

לדעת השאילתות וסיעתו הוא מותר כפי שאמרנו, ולדעת שאר המפרשים הלא אמרו שהטעם הוא משום שמירת הבית מן המזיקין, ולכאורה במזוזה אחת בפתח הבית די לשמירה זו. ואף על פי שאין ראייה לדבר, וזכר לדבר, שהרי לשון הגמרא והפוסקים "לא יטלנה ויצא", לשון יחיד, ומדוע לא אמרו "לא יטלן"? ואין זה אלא כי האיסור הוא על מזוזת פתח הבית שהיא שומרתו מן הזיקים והיא עיקר השמירה. עוד אביא כדמות ראייה מה שכתב הבן איש חי (שנה שנייה, פרשת כי תבא) בהלכות מזוזה (הלכה ג'): "כשיצא מביתו יניח ידו על המזוזה ויאמר: 'ה' ישמור צאתי ובואי לחיים ולשלום מעתה ועד עולם; אל שדי יברך אותי ויתן לי רחמים'", ומדוע לא קבע הבן איש חי נוסח זה לכל מזוזה שעובר על פניה? אלא שנראה ששמירה אינה אלא בפתח הבית.

אם כן, ממה נפשך, אף אם נפסוק על פי דעת המחמירים, ואף אם נצריך להשאיר המזוזה גם במקום הפסד ממון, מכל מקום נראה שבמזוזה אחת שבפתח הבית סרו כל טעמי האיסור, והיתר גמור הוא ליטול שאר המזוזות משאר החדרים. ודאי, מי שעבורו אין זה הפסד ממון ישאיר כל המזוזות במקומם, אך אין בכך כל חובה אלא מצוה מן

המובחר היא. וכל זה לעניין המזוזות, אך את בתי המזוזות מותר לקחת בכל מקרה.

יונתן רוזנצוויג,
החופ"ק נצח מנשה, בית שמש.

סיכום הלכה למעשה: מי שהביא מזוזותיו לדירה שכורה, טוב יהיה אם ישאירם שם כשעוזב והשוכר החדש ישלם לו עליהם. אם אין השוכר החדש רוצה לשלם עליהם, ויש הפסד ממון גדול בהשארתן שם, יכול לקחתן, וישאיר מזוזה אחת בפתח הבית. ואת בתי המזוזות מותר לקחת בכל מקרה.

סימן ק"ז

ברכה בקניעת מזווה שהורדה לשם בדיקה

ל' אדר א', תשע"א

לכבוד ידידי ד"ר... השלום והברכה.

בנוגע למזוזות שהורדת ושלחת לבדיקה, ושאלת האם צריך לברך אחריהם כשמחזירים אותם, ומה גדר הזמן שאחריו צריך לברך?

הנה, דין זה לא נזכר לא בגמרא ולא בראשונים, ומצאתי בפתחי תשובה (יו"ד, רפ"ט, סק"א) שכתב בזה הלשון: "כתב ברכי יוסף סוף סימן רפ"ו: 'אם הסיר המזווה לבדקה ודעתו לחזור ולקבעה יש להסתפק אם יברך כשחוזר וקבעה, לשון למודים א"ח סימן י"ד'. והנה אין התשובה הנ"ל לפני וכעת לא ידעתי מקום הספק בזה אמאי לא הוי זה כמו פשט טליתו על דעת לחזור ולהתעטף בו או בתפילין על מנת לחזור ולהניחם, עיין באו"ח סימן ח' סי"ד בהגה ובסימן כ"ה סי"ב בהגה. ושם יש לומר דהכא לא הוי על דעת לחזור ולקבעה דשם ימצא פסול ולכן נסתפק בזה. ונראה דאם נפל המזווה מעצמו לארץ ורוצה לקבעה צריך ודאי לברך כמו נפל טליתו שם ופשוט הוא". היוצא מדבריו שכשנפלה המזווה ודאי שיש לברך בשנית, ואף במסירה על מנת

לקבעה יש להסתפק שם מאחר ואין הדבר ברור שיחזירה (אם תמצא פסולה) אזי יש לברך בשנית כשמחזירה, והביא שהברכי יוסף הסתפק בדבר.

עוד מצאתי בערוך השולחן (שם, סעיף ד') שדימה את המזווה לטלית וקבע שאין לברך בשנית אם קובע באותו יום, אך משעבר יום בין ההסרה לקביעה ודאי יש לברך. וכמדומני שהוא הדין והוא הטעם, שכשם שדין המזווה דומה לטלית, כן גם טעם דיני המזווה בעניין זה דומים לטעם דיני טלית, שהכול משום היסח הדעת; על כן במקרה ועבר יום ההסרה סובר ערוך השולחן שיש בכך משום היסח הדעת (לכל הפחות משום השינה בין יום ליום), ועל כן יש לחזור ולברך. וכן ראיתי בשו"ת משנה הלכות (ז', קפ"ה) שפוסק שכל ששה ימים אחדים בין ההסרה לקביעה ודאי יש לו לברך. מה עוד שראיתי את דברי הגאון הרב עובדיה יוסף בשו"ת יביע אומר (ג', יו"ד, י"ז) שהאריך בביאור הסוגיה לעניין ציצית ולעניין מזווה גם יחד, והניף ידו שנית בשו"ת יחוה דעת (ג', פ'), ושם פוסק בסכינא חריפא כדעת האומרים לברך אף כשמחזירה

באותו יום, ואף לאחר זמן קצר, וזאת משום הספק הקיים שמא לא יחזירה כלל שמפאת כך הרי הוא כפנים חדשות באו לכאן, עיין שם.

ואף שאין אני אומר לברך באותו יום כדברי הגרע"י, שחזקו עלי דברי הערוך השולחן שלא לברך באותו היום ובפרט שמטעם היסח הדעת נראה לי שכדבריו כן הוא מצד המציאות; מכל מקום מכל הנ"ל מתבאר שאם אינו

מחזיר את המזוזה באותו יום ודאי יש לו לברך בשנית.

בידידות רבה,
יונתן רוזנצוויג,
החופ"ק נצח מנשה, בית שמש.

סיכום הלכה למעשה: המוריד מזוזה על מנת לבדוקה יברך כשמחזירה, אלא אם כן מחזירה באותו יום שהורידה.